

УДК 343.351(477)

Карина Андріївна ВАНГЕЛА,

студентка 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

*Науковий керівник: **Крайник Григорій Сергійович,***

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЗА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Здійснено аналіз нововведень до кримінального Закону щодо впровадження нового інституту кримінального права – застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб. Висвітлено основні проблемні аспекти при застосування заходів кримінально-правового характеру за вчинення корупційних злочинів та можливі шляхи їх вирішення.

Ключові слова: *заходи кримінально-правового характеру, корупційні злочини, антикорупційне законодавство, суб'єкт злочину, уповноважена особа юридичної особи.*

В Україні на сучасному етапі розвитку суспільства та державного механізму проблема протидії корупції є однією із провідних. У зв'язку із цим в останні декілька років ведеться трансформація антикорупційного законодавства, що також пов'язано з активними європейськими інтеграційними процесами, прагненням України стати повноправним учасником міжнародних відносин та наблизити вітчизняне законодавство до міжнародних стандартів.

Законодавчою основою запровадження нового інституту кримінального права та процесу – інституту застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб став Закон України від 23.05.2014 № 314-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб», яким було внесено зміни до Кримінального кодексу України та доповнено Загальну частину кодексу новим розділом – «Розділ XIV-1 Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» [1].

Зокрема, Закон № 314 передбачає застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру за вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи ряду корупційних злочинів: підкупу службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368-3 КК України); підкупу особи, яка надає публічні послуги (ст. 368-4 КК України); пропозиції, обіцянки або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України); зловживання впливом (ст. 369-2 КК України); викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом зловживанням службовим становищем (ст. 262 КК України) [1].

Необхідно акцентувати увагу на те, що законодавець не застосовує термін «кримінальна відповідальність» щодо юридичних осіб. Натомість, використовується термін «заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб», що дозволяє уникнути необхідності внесення змін до Загальної частини Кримінального кодексу України у частині суб'єкта кримінальної відповідальності. Крім того, залишається не зрозумілим чи є заходи кримінально-правового характеру окремою формою реалізації ретроспективної кримінальної відповідальності, чи взагалі це абсолютно окреме правове явище, адже визначення дефініції «заходи кримінально-правового характеру» в кримінальному кодексі відсутнє [4, с. 256]. Проте Закон визначає, що судом можуть бути застосовані такі види кримінально-правових заходів як штраф, конфіскація майна та ліквідація.

Головне питання, що виникає при аналізі зазначених нововведень до кримінального закону – це доцільність застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру при вчиненні злочину її уповноваженою особою. Так, якщо конкретна фізична особа, що має право на здійснення в інтересах юридичної особи певного кола повноважень виявляється корупціонером та вчиняє один із злочинів зазначених в ч. 1 п. 1 ст. 96-3 КК України, це призводить до наслідків негативного характеру у вигляді конфіскація майна (ст. 96-8 КК України) чи взагалі ліквідація (ст. 96-9 КК України) юридичної особи. Очевидно, що ліквідація юридичної особи, наприклад, навчального закладу чи заводу, можуть призвести до значних втрат інших учасників такої юридичної особи, осіб, що перебувають в господарсько-правових відносинах з даною юридичною особою, та взагалі зачіпати громадські та державні інтереси. Доцільним було б зазначити у відповідній статті Кримінального кодексу, що ліквідація юридичної особи призначається судом лише у випадку вчинення діяння, що унеможливорює подальше функціонування юридичної особи.

Постає і інше питання – доцільність застосування при визначенні вказаних вище корупційних злочинів терміну «уповноважена особа».

Відповідно до примітки до ст. 96-3 КК України під уповноваженими особами юридичної особи слід розуміти службових осіб юридичної особи, а також інших осіб, які відповідно до закону, установчих документів юридичної особи чи договору мають право діяти від імені юридичної особи. Необхідно зазначити, що виникають складності в доведенні того, що фізична особа діяла від імені та інтересах юридичної особи, адже повноваження не надаються, так би мовити, на вчинення злочину, а сама службова особа юридичної особи лише в окремих випадках має необмежені повноваження щодо представлення юридичної особи у широкому спектрі правовідносин [2, с. 86].

Цікавим є також відсутність зазначення у Кримінальному кодексі положення про те, що застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичної особи повинно супроводжуватись притягненням до кримінальної відповідальності винних фізичних осіб. Притягнення до відповідальності фізичних особи починається з моменту набрання законної сили обвинувальним актом, тому і притягнення до відповідальності юридичної особи має також розпочинатись з цього моменту.

Дискусійним є питання щодо притягнення до відповідальності осіб за злочин, що вчинено в результаті прийняття рішення колегіальним виборним органом юридичної особи, адже притягнення колективу до кримінальної відповідальності суперечить чинному кримінальному законодавству. В даному випадку, притягатись до відповідальності повинна кожна окрема фізична особа, з огляду на її участь в ухваленні відповідного рішення (голосувала за/проти, не голосувала/утрималась) незалежно від кількості осіб, які входили до колегіального органу, але залежно від конкретних обставини, що мають значення для кваліфікації злочинного діяння, та характеристик кожної окремої особи. Крім того, до юридичної особи будуть застосовані заходи кримінально-правового характеру лише після притягнення до відповідальності фізичних осіб – членів колегіального органу [4, с. 258].

Не врегульоване кримінальним законодавством питання застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичної особи, що перебуває в процесі ліквідації і реорганізації (злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення). Логічним правилами для вирішення даного питання можуть бути наступні положення. При злитті юридичних осіб чи перетворенні юридичної особи підлягає відповідальності новостворена юридична особа. При приєднанні юридичної особи, що скоїла злочин до іншої юридичної особи – кримінально правовим заходом підлягає юридична особа, яка здійснила приєднання. Під час поділу юридичної особи, яка вчинила злочин, або під час виділення зі складу такої юридичної особи однієї або кількох юридичних осіб заходам кримінально-правового характеру за вчинення злочину підлягає та юридична особа, до якої перейшли права та

обов'язки, майно, у зв'язку з якими був учинений злочин. У разі, якщо таку особу неможливо встановити, заходам кримінально-правового характеру підлягають усі зазначені реорганізовані юридичні особи [4, с. 259].

Наступне питання – це неврегульованість при застосуванні заходів кримінально-правового характеру положення осіб, котрі володіють корпоративними правами відповідної юридичної особи. Такі особи зазнають негативних наслідків від вчиненого злочинного діяння, хоча фактично вони можуть взагалі не мати відношення до злочину. Тобто, відбувається порушення основоположних засад кримінального права і процесу – допущення притягнення до відповідальності невинного, неможливості подвійного притягнення за одне і те саме правопорушення (відповідальність як злочинця так і фізичних осіб-учасників юридичної особи).

Доцільним також видається необхідність більш детальної регламентації застосування кримінально-правових заходів за вчинення злочину службовою особою юридичної особи у співучасті. Не регламентований такий аспект, як наприклад, кваліфікація злочину юридичної особи, якщо в її інтересах діяла уповноважена особа (підбурювач), а виконавець злочину не є учасником чи уповноваженою особою юридичної особи [3, с. 297].

Аналізуючи вищевикладене, можна зробити наступні висновки. Запровадження заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб стало важливим кроком уперед в процесі запровадження механізмів протидії та запобіганні корупції. Водночас, існує низка проблем та необхідність нормативного удосконалення, більш детальної регламентації положень кримінального закону щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру. Зокрема, проблема визнання юридичної особи суб'єктом злочину є неоднозначною, адже юридична особа фактично виступає засобом досягнення неправомірної мети суб'єкта корупційного злочину – фізичної особи уповноваженої відповідною юридичною особою на здійснення діяльності від імені юридичної особи. Визнання юридичної особи суб'єктом злочину призведе до необхідності внесення доповнень до кримінального закону, а саме: положення стосовно завдань кримінального законодавства, дії закону в часі й просторі щодо юридичних осіб, питання про стадії вчинення злочину та питання співучасті у разі вчинення злочину юридичною особою, та інші.

Варто зауважити, що ефективність впровадження нового інституту – застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, на жаль, не підтверджується достатньою кількістю судових справ з даної категорії. Звісно, така ситуація не свідчить про недоцільність нового інституту кримінального права. Юридичні особи повинні нести відповідальність за вчинення їх уповноваженими особами злочинів, особливо корупційних, адже дані злочинні діяння підривають

основи нормальної господарської діяльності в Україні, а запровадження відповідальності юридичних осіб за їх вчинення може стати ефективним механізмом боротьби з корпоративною злочинністю та забезпечити надходження в дохід держави значних коштів. Однак, очевидно, що виникло чимало проблемних питань при застосуванні на практиці даних нововведень, та лише після їх вирішення можна очікувати стрімких позитивних наслідків та реального застосування положень кримінального закону щодо відповідальності юридичних осіб.

Список бібліографічних посилань

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб): закон України від 23.05.2013 №314-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-18> (дата звернення: 03.05.2017).

2. Трепак В. М. Застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб як засіб протидії корупції: проблемні аспекти. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 4. С. 83–89.

3. Сухоребрий І. І. Проблемні питання притягнення до кримінальної відповідальності юридичної особи за вчинення корупційних злочинів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 44. С. 295–301. URL: <http://apdp.in.ua/v44/55.pdf> (дата звернення: 03.05.2017).

4. Пасека О. Ф. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб: окремі проблемні питання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 253–261.

Одержано 10.05.2017

УДК 343.611

Людмила Миколаївна ГОДНЮК,

курсант 4 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, м. Дніпро

Науковий керівник: Руфанова Вікторія Миколаївна,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, м. Дніпро

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Проаналізовано сучасні тенденції злочинності неповнолітніх. Досліджено статистичні дані про рівень злочинності неповнолітніх,